

Stimulatie van arbeidsparticipatie door middel van de fiscaliteit

Naam: Alex Soochit

Studentnummer: 313966

Begeleider: Drs. J.E. van den Berg

Bachelorscriptie: Fiscale Economie

Juli 2014

Inhoud

Hoofdstuk 1: Inleiding.....	3
1.1 Aanleiding.....	3
1.2 Onderzoeksvraag.....	5
1.3 Plan van aanpak.....	6
Hoofdstuk 2: Instrumentalisme	8
2.1.1 Gebruik van belastingwetten	8
2.1.2 Verschil tussen fiscaal instrumentalisme en instrumentaliteit	8
2.1.3 Economische effecten van instrumentalisme	9
2.1.4 Kenmerken van fiscaal instrumentalisme geëxtraheerd uit economisch model.....	10
2.1.5 Criteria voor fiscaal instrumentalisme uit de literatuur.....	11
2.1.6 Conflict tussen beoogd en gerealiseerd doel	13
2.1.7 Conclusie	14
Hoofdstuk 3: Constatering stimulatie van arbeidsparticipatie.....	15
3.1 Casus: stimulering arbeidsparticipatie individu	15
3.2 Gebruik maken van literatuur: experimentele en statistische data	15
3.3 Conclusie	17
Hoofdstuk 4: belastingen en arbeidsaanbod	18
4.1.1 Het belasten van arbeidsinkomen.....	18
4.1.2 De gevolgen van inkomensafhankelijke arbeidskorting	19
4.1.3 Gevolg van tariefverhoging	21
4.1.4 Sociale zekerheid en het belasten van arbeid	22
4.2.1 Elasticiteit.....	22
4.2.2 Hoe arbeidsfactoren te belasten	28
4.3 Resultaten uit onderzoek naar het belasten van arbeid	29
4.4 Conclusie	30
Hoofdstuk 5: fiscaal beleid en stimulatie van arbeidsparticipatie	33
5.1 Aanpassing tariefstructuur	33
5.2 Inkomensafhankelijke arbeidskorting	35
5.3 Conclusie.....	36
Bibliografie	39

Hoofdstuk 1: Inleiding

1.1 Aanleiding

Het begrotingstekort van de overheid kent diverse oorzaken en houdt de politiek bezig. In ‘CBS bevolkingsprognose¹ 2012-2060: langer leven, langer werken’ wordt aangegeven dat het aantal 65-plussers een toename zal kennen van 2,7 miljoen in 2012 naar 4,7 miljoen in 2041. Daarna zal het aantal 65-plussers rond de 4,7 miljoen fluctueren. Het CPB² concludeert in de studie “Vergrijzing Verdeeld” dat er sprake is van een houdbaarheidstekort. Houdbaarheid wordt bereikt als hetzelfde niveau van overheidsvoorzieningen en belastingen kan worden doorgezet zonder dat de overheid tegen financiële tekorten aanloopt. Eén van de manieren, die ook in de studie van het CPB wordt genoemd, om het houdbaarheidstekort terug te dringen is door middel van stimulatie van arbeidsparticipatie. Ook wordt er in het rapport van de arbeidscommissie arbeidsparticipatie geschat dat er een tekort van bijna 375.000 werknemers op de arbeidsmarkt zal zijn³.

Er is een onderscheid tussen bruto-arbeidsparticipatie en netto-arbeidsparticipatie⁴. Bruto-arbeidsparticipatie geeft aan welk percentage van de beroepsbevolking bereid is een betaalde baan van 12 of meer uur te accepteren of deze al heeft. De netto-arbeidsparticipatie is het percentage van de beroepsbevolking dat een betaalde baan heeft. Bij netto-arbeidsparticipatie speelt werkloosheid een rol en daarom ligt deze lager dan de bruto-arbeidsparticipatie. In dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van de benadering die vaak in de literatuur beschreven is. Op het moment dat iemand meer wilt werken wordt zijn arbeidsparticipatie gestimuleerd. Hoofdstuk 3 gaat hier verder op in.

Het besteedbaar inkomen is in 2013 volgens het CBS gedaald met 1,1%⁵ en overheidsinkomsten vergroten door simpelweg belastingen te verhogen om zo het

¹ Vergrijzing: Wat zijn de belangrijkste verwachtingen voor de toekomst? Geraadpleegd via: <http://www.nationaalkompas.nl/bevolking/vergrijzing/toekomst/>.

² Persbericht: betalen voor vergrijzing. Geraadpleegd via: <http://www.cpb.nl/persbericht/328834/betalen-voor-vergrijzing>.

³ Bakker, P. (2008). *Naar een toekomst die werkt*. Advies Commissie Arbeidsparticipatie, blz. 20.

⁴ Arbeidsparticipatie naar leeftijd en geslacht. Geraadpleegd via: <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/arbeid-sociale-zekerheid/publicaties/arbeidsmarkt-vogelvlucht/structuur-arbeidsmarkt/2006-arbeidsmarkt-vv-participatie-art.htm>.

⁵ Beschikbaar inkomen huishoudens daalt opnieuw. Geraadpleegd via: <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/dossiers/conjunctuur/publicaties/artikelen/archief/2014/2014-021-pb.htm>.

houdbaarheidstekort tegen te gaan laat de arbeidsparticipatie afnemen, omdat bij een lager besteedbaar inkomen eerder vrije tijd boven werk wordt verkozen. Dit staat haaks op één van de oplossingen om het houdbaarheidstekort te bestrijden volgens studie ‘Vergrijzing Verdeeld’ van het CPB, namelijk de arbeidsparticipatie te stimuleren.

Fiscale maatregelen hebben invloed op het besteedbaar inkomen en het besteedbaar inkomen heeft invloed op de arbeidsparticipatie. Door middel van fiscaal beleid kan er wat worden gedaan aan de arbeidsparticipatie. Of fiscaal beleid gebruikt mag worden voor een dergelijk doel is al jarenlang onderwerp van discussie, de discussie over het fiscaal instrumentalisme.

Arbeidsparticipatie stimuleren door fiscaal beleid valt in de categorie fiscale stimuleringsmaatregelen. Het ministerie van Financiën definieert een fiscale stimuleringsmaatregel als volgt: “een overheidsuitgave in de vorm van een derving of uitstel van belastingontvangsten, die voortvloeit uit een voorziening in de wet voor zover die niet in overeenstemming is met de primaire heffingsstructuur van de wet”⁶.

Het belastingrecht kent drie functies⁷. De primaire functie betreft het heffen van belastingen, waardoor er opbrengsten gegenereerd worden voor de overheid. Met deze opbrengsten kunnen de collectieve uitgaven worden voldaan. Dit wordt ook wel de budgettaire functie genoemd. Daarnaast kent belastingheffing een steunfunctie en een instrumentele functie. De steunfunctie komt bijvoorbeeld tot uiting in de vennootschapsbelasting, omdat door middel van deze belasting kan worden voorkomen dat belasting wordt bespaard door een onderneming te drijven als BV of NV⁸. In dit onderzoek gaat het om het stimuleren van de arbeidsparticipatie, waarbij fiscale instrumenten worden ingezet voor een niet-fiscaal doel en zal alleen worden ingegaan op de instrumentele functie van belastingrecht.

Van belang is te oordelen in welke mate fiscaal beleid kan worden ingezet om niet-fiscale beleidsdoelen te realiseren en tot welke resultaten fiscaal instrumentalisme kan leiden indien het wordt ingezet om de arbeidsparticipatie te stimuleren. Wat moet er gedaan worden, blijvend binnen de grenzen van de belastingwetgeving, om het doel te bereiken?

⁶ Rapport algemene rekenkamer. (1999).

⁷ Meeles, D. (1988). *De nevendoelinden van de belastingheffing*. Deventer: FED, blz. 243-262.

⁸ Vereggen, C. (2013). *Fiscale stimulering van innovatie: mag het?* Masterscriptie.

1.2 Onderzoeksvraag

Als gevolg van de probleemschets in de aanleiding met betrekking tot overheidsinkomsten enerzijds en de grenzen van fiscaal beleid anderzijds komt een aantal vragen op. De eerste is of en zo ja, op welke manier fiscaal beleid mag worden gebruikt voor politieke beleidsdoeleinden. Zo kan er een aantal voorwaarden worden geformuleerd. Vervolgens wordt onderzocht op welke manier, binnen de grenzen waarin fiscaal beleid mag worden gebruikt, de arbeidsparticipatie kan worden gestimuleerd. In het onderzoek zal gebruik worden gemaakt van de volgende onderzoeksvraag en deelvragen.

De onderzoeksvraag:

Is aanpassing van de Nederlandse fiscale wetgeving gewenst om de arbeidsparticipatie te stimuleren?

Deelvragen:

- Past fiscaal instrumentalisme binnen het gebruik van het belastingrecht?
- Wanneer is vastgesteld dat de arbeidsparticipatie wordt gestimuleerd?
- Wat zijn de gevolgen van het belasten van inkomsten uit arbeid op het arbeidsaanbod?
- Op welke manier kan arbeid worden belast zodat de arbeidsparticipatie toeneemt?

1.3 Plan van aanpak

Dit onderzoek is afgebakend tot het volgende:

- Opgestelde voorwaarden waaraan fiscaal beleid dient te voldoen⁹;
- Beperken tot generieke maatregelen die ingrijpen op de heffingsstructuur;
- Beperken tot het inkomen van werknemers en niet van ondernemers;
- Beperken tot de beroepsbevolking;
- Constatering van effecten die invloed hebben op de arbeidsparticipatie.

Er is een afbakening tot generieke maatregelen die aangrijpen op de heffingsstructuur. Op specifieke maatregelen die alleen maar gelden voor bijvoorbeeld mannen, vrouwen, jongeren of ouderen wordt niet op ingegaan. Het besteedbaar inkomen is de leidende maatstaf. Aan de hand van de effecten die de behandelde fiscale maatregelen hebben op het besteedbaar inkomen is af te leiden welk effect andere maatregelen teweegbrengen.

In dit onderzoek zullen geen daadwerkelijke metingen worden uitgevoerd met betrekking tot de arbeidsparticipatie. Er zal aan de hand van de literatuur worden onderzocht welke invloed bepaalde fiscale maatregelen kunnen hebben op de arbeidsparticipatie.

In hoofdstuk 2 zal worden getoetst aan welke voorwaarden fiscaal beleid moet voldoen om het te gebruiken voor het behalen van politieke doelstellingen. Er wordt een uiteenzetting gegeven over de manier waarop belastingwetten in de praktijk worden gebruikt, wat instrumentalisme inhoudt en welke criteria er voor instrumentalisme kunnen worden opgesteld.

In hoofdstuk 3 worden de toetsingscriteria van dit onderzoek gedefinieerd. Er wordt gedefinieerd wanneer er sprake is van een constatering van stimulatie van de arbeidsparticipatie. Progressief belastingstelsel, arbeidskorting, kinderopvangtoeslag en inkomensafhankelijke combinatiekorting is een aantal Nederlandse fiscale faciliteiten die invloed hebben op het besteedbaar inkomen en dus eventueel de arbeidsparticipatie stimuleren. In hoofdstuk 3 wordt met behulp van criteria uiteengezet waarop wordt gedoeld als er in dit onderzoek sprake is van stimulering van arbeidsparticipatie.

⁹ Dit wordt gedefinieerd in hoofdstuk 2.

In hoofdstuk 4 zal er worden geconstateerd op welke manier fiscale faciliteiten als arbeidskorting en de progressiviteit van het belastingstelsel invloed hebben op de arbeidsparticipatie. Met behulp van eerder onderzoek zal worden geconstateerd of deze invloed positief, negatief of nihil is. Er wordt in dit hoofdstuk ingegaan op de invloed van arbeidselasticiteit.

In hoofdstuk 5 wordt aan de hand van hetgeen uit hoofdstuk 2 tot en met 4 volgt gekomen tot een voorstel over hoe de tariefstructuur en de arbeidskorting het beste kunnen worden gebruikt om arbeidsparticipatie zo veel mogelijk te stimuleren.

Hoofdstuk 2: Instrumentalisme

2.1.1 Gebruik van belastingwetten

Belastingen kunnen op verschillende manieren worden gebruikt en aangepast. Er kunnen zich ontwikkelingen voordoen in de economie en maatschappij die aanleiding geven tot aanpassing van belastingwetten. Voorbeeld hiervan is om betere aansluiting op een bepaalde richtlijn uit de Europese Unie (hierna: EU) te realiseren¹⁰. Hierbij kan gedacht worden aan de Moeder-Dochter richtlijn om dubbele belasting op EU niveau te voorkomen en art. 13 wet vennootschapsbelasting 1969 (hierna: wet Vpb 1969) om dubbele belasting op nationaal niveau te voorkomen.

Daarnaast kan jurisprudentie aanleiding geven tot aanpassing van belastingwetten¹¹. Zo steunen art 3.25 tot en met art 3.30a wet inkomstenbelasting 2001 (hierna wet IB 2001) op het begrip goed koopmansgebruik.

Tot slot kunnen belastingwetten worden aangepast op grond van beleidsmotieven van de politiek. Fiscale wetten worden bij instrumentalisme gebruikt voor niet-fiscale doeleinden. Fiscaal beleid beïnvloedt door middel van stimulatie of ontmoediging hierbij het gedrag van belastingplichtigen.

2.1.2 Verschil tussen fiscaal instrumentalisme en instrumentaliteit¹²

Instrumentaliteit dient te worden onderscheiden van fiscaal instrumentalisme. Instrumentaliteit ziet op de erkenning van de interne waarden van het belastingrecht, zoals rechtsgelijkheid, rechtszekerheid en proportionaliteit¹³¹⁴ bij het ordenen van de maatschappij door middel van gebruik van het recht. Het nastreven van niet-fiscale beleidsdoelen valt onder dit ordenen. Rechtswaarden leggen de wetgever beperkingen op¹⁵.

Op het moment dat rechtsmiddelen uitsluitend worden gebruikt om beleidsdoelen te realiseren is er sprake van fiscaal instrumentalisme. Het recht is dan alleen een middel dat wordt

¹⁰ Rijkers, M (2013). *De fiscale gereedchapskist: goed gereedschap?* Masterscriptie.

¹¹ Rijkers, M (2013). *De fiscale gereedchapskist: goed gereedschap?* Masterscriptie.

¹² Niessen, R. (1997). *Instrumentalisme en belastingrecht*. WFR, blz. 653.

¹³ Gribnau, J. (2012). *Instrumentalisme en vrijheid*. NTFR, blz. 517.

¹⁴ Gribnau, J. (2006). *Rechtsbeginselen en evaluatie van belastingwetgeving*. Kluwer, blz. 27-66.

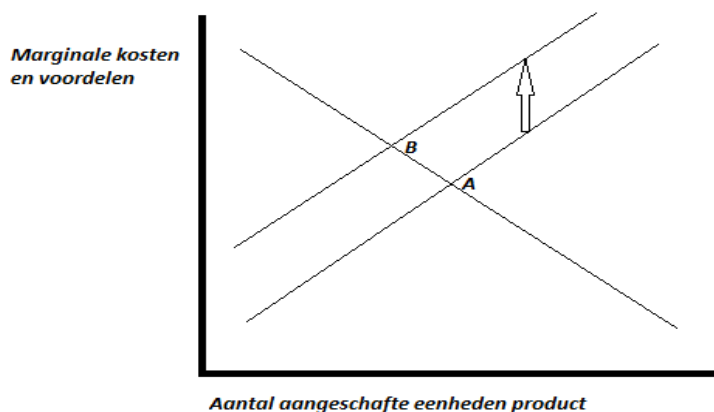
¹⁵ Boer, J. (2013). *Sturende belastingheffer een monster?* Juridische kanttekeningen bij fiscaal instrumentalisme en 'tax nudging'.

gebruikt om een bepaald doel te bereiken. Op dat moment is het recht dusdanig onderworpen aan beleidsdoeleinden dat de eerder genoemde interne rechtswaarde onder spanning komen te staan.

2.1.3 Economische effecten van instrumentalisme

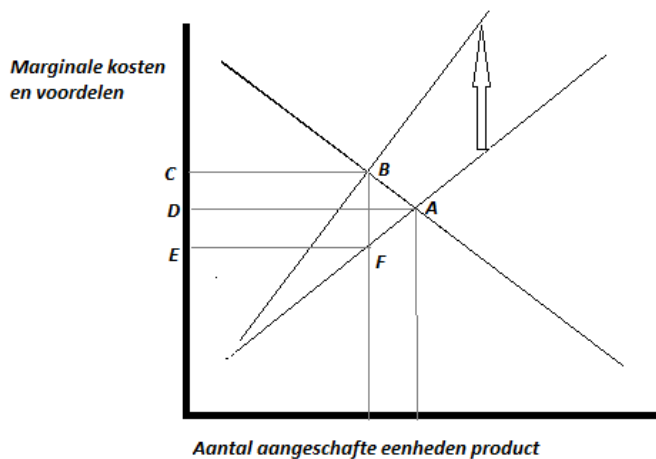
Door middel van fiscaal instrumentalisme kunnen bepaalde beleidsdoelstellingen worden behaald, waarbij het gedrag van belastingplichtigen wordt beïnvloed. Een beleidsdoel kan zijn om bepaald gedrag te ontmoedigen door de marginale kosten te verhogen. Stel dat er een bepaald bedrag aan belasting wordt geheven over de aanschafprijs van een eenheid van een bepaald product. Hierdoor nemen de kosten om een extra eenheid van het product te kopen toe, zie figuur 1.

Figuur 1.

Figuur 1 illustreert de situatie bij het heffen van belasting met een vast bedrag van de aanschafprijs van een eenheid van het product op de x-as. Zonder deze belasting wordt er meer van het product op de x-as aangeschaft, omdat de marginale kosten lager liggen. Het evenwicht is dan punt A. Door middel van het heffen van belasting nemen de marginale kosten van aanschaf van het product toe waardoor er minder van het product wordt aangeschaft. Het evenwicht verplaatst zich dan van punt A naar punt B. Op een dergelijke manier belasting heffen kan een vorm van instrumentalisme zijn. De overheid ontmoedigt de aanschaf van een bepaald product door de marginale kosten te verhogen. Door het heffen van deze belasting verkrijgt de overheid inkomsten, zie figuur 2.

Figuur 2.

In figuur 2 wordt er belasting geheven over een bepaald percentage van de aanschafprijs van een eenheid van het product op de x-as. Dit heeft een vergelijkbaar effect als het heffen van een vast bedrag aan belasting over de aanschaf van het product op de x-as, zoals in figuur 1. In beide gevallen wordt er namelijk minder van het product aangeschaft. De overheid heft hier belasting ter hoogte van lijnstuk CE en er worden eenheden van het product aangeschaft ter grootte van lijnstuk CB. De overheidsinkomsten zijn dus CBEF. Door het heffen van de betreffende belasting verkrijgt de overheid inkomsten en ontmoedigt gelijk het gedrag, omdat er minder eenheden van het product worden aangeschaft. Dit kan de overheid doen als het product op de x-as negatieve gezondheidsgevolgen heeft en het volgens de overheid onwenselijk is dat het product wordt geconsumeerd. Een dergelijke belasting met zo een beleidsdoel is een typische vorm van instrumentalisme. Waar echter ook rekening mee moet worden gehouden is dat het beïnvloeden van de aanschafprijs gepaard gaat met gedragsreacties die negatieve gevolgen voor de totale welvaart kunnen hebben. Het consumentensurplus is namelijk in bovenstaande situatie afgenomen met vlak ADEF, het producentensurplus is afgenomen met vlak ABCD, de overheidsinkomsten zijn toegenomen met vlak BCEF en dus is de welvaart in de betreffende economie achteruit gegaan met vlak ABF. Dit welvaartsverlies wordt ook wel de Harberger-driehoek genoemd.

2.1.4 Kenmerken van fiscaal instrumentalisme geëxtraheerd uit economisch model

Accijns is een vorm van fiscaal instrumentalisme waarbij de overheid de marginale kosten van een product verhoogt door het heffen van belastingen en daarbij gelijk het gedrag van belastingplichtigen ontmoedigt. Accijns wordt geheven op tabaksproducten, alcohol en

minerale oliën, omdat een consumptie van dergelijke producten gepaard gaat met negatieve gevolgen voor de volksgezondheid of het milieu.

Accijnzen zijn een vorm van belastingheffing om gedrag te ontmoedigen. De overheid kan gedrag ook aanmoedigen door het verlenen van fiscale voordelen aan producten. Dit is te zien bij vergroening van het belastingstelsel. Zo hebben milieuvriendelijke auto's een fiscaal voordeel ten opzichte van vervuilende auto's.

Uit bovenstaande kunnen de volgende kenmerken van instrumentalisme worden geëxtraheerd:

- Fiscale component;
- Gedrag van belastingplichtigen beïnvloeden;
- De fiscale component wordt onderbouwd met politieke beleidsdoeleinden, namelijk het ontmoedigen van gedrag met negatieve gevolgen voor de volksgezondheid of het milieu. Of het aanmoedigen van gedrag waarvan de overheid dit wenselijk acht.

2.1.5 Criteria voor fiscaal instrumentalisme uit de literatuur

Vermeend was voorstander van het gebruik van fiscale instrumenten ten behoeve van het behalen van beleidsdoeleinden. Volgens hem dienen fiscale instrumenten te worden getoetst aan de volgende criteria als ze worden ingezet voor het behalen van beleidsdoelstellingen¹⁶¹⁷.

De belangrijkste criteria zijn volgens Vermeend:

- Beleidseffectiviteit;
- Doelmatigheid;
- Inpasbaarheid binnen de fiscale structuur;
- Verenigbaar met EU wet- en regelgeving.

Bij beleidseffectiviteit wordt een fiscaal instrument doeltreffend ingezet. Hetgeen hierbij moet worden afgevraagd is of er een even doeltreffend of doeltreffender alternatief is voor het fiscale instrument. Een alternatief kan een subsidieregeling of een ander instrument van de overheid zijn om hetzelfde beleidsdoel te bereiken.

Het criterium van doelmatigheid is dat het grootst mogelijke effect dient te worden bereikt tegen zo laag mogelijke kosten. Complexe maatregelen kunnen bijvoorbeeld leiden tot zware

¹⁶ Vermeend, W (1996). *Instrumentalisering van het belastingrecht*. WFR, blz. 209.

¹⁷ Nieborg, A. (2012). *Effectief fiscaal stimuleren van binnenstedelijke herstructurering*. Vastgoedkennis.nl.

administratieve lasten met hoge kosten. Dit criterium ziet er dus op dat complexe fiscale regelgeving zo veel mogelijk vermeden dient te worden.

Inpasbaarheid binnen de fiscale structuur heeft betrekking op de handhaafbaarheid, fraudegevoeligheid en controleerbaarheid. Fiscale maatregelen dienen praktisch uitvoerbaar te zijn.

Tot slot is de verenigbaarheid met betrekking tot de EU wet- en regelgeving een belangrijk criterium. Inzet van fiscale instrumenten op een manier die bijvoorbeeld in gaat tegen de EU verkeersvrijheden: vrijheid van werknemers (art. 45 verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (hierna VWEU), vestiging (art. 49 VWEU), diensten (art. 56 VWEU), kapitaal en betalingsverkeer (art. 63 VWEU) voldoet niet aan de criteria op welke manier fiscaal instrumentalisme mag worden toegepast.

Er zijn ook criteria door Niessen¹⁸ opgesteld voor de toepassing van fiscaal instrumentalisme. Volgens hem moet er worden voldaan aan de volgende criteria:

- Inzet ten dienste van de sociale gerechtigheid;
- Vermijden van privileges alsmede van ongerechtvaardigde bemoeienis met privéaangelegenheden;
- Een voldoende zichtbaar verband tussen het beleidsdoel en de daartoe gebezigde middelen.

Volgens Niessen had Vermeend een zuiver instrumentele benadering van het belastingrecht¹⁹. Hij gaat volgens Niessen voorbij aan de interne waarden van het recht. Niessen zelf hecht waarde aan sociale gerechtigheid, de bevordering van belangen van burgers. Het mag niet leiden tot privileges. Hierbij hecht hij waarde aan het draagkrachtbeginsel en het gelijkheidsbeginsel.

Gribnau²⁰ gaat nog een stap verder dan Niessen en stelt dat er moet worden voldaan aan waarborging van de interne rechtswaarden van het recht, namelijk rechtsgelijkheid, rechtszekerheid en proportionaliteit en is voorstander van instrumentaliteit zoals genoemd in

¹⁸ Niessen, R (1997). *Instrumentalisme en belastingrecht*. WFR, blz. 653.

¹⁹ Vereggen, C. (2013). *Fiscale stimulering van innovatie: mag het?* Masterscriptie.

²⁰ J. Gribnau, *Instrumentalisme en vrijheid*. NTFR 2012, blz. 517.

hoofdstuk 2.1.2. Instrumentalisme wordt door Gribnau omschreven als het buitensporig inzetten van het recht om beleidsdoelen te bereiken²¹.

2.1.6 Conflict tussen beoogd en gerealiseerd doel

Voor zover er voor de regeling van de hypotheekrenteaftrek beleidsdoelstellingen zijn liggen deze volgens Van den Hurk²² op het vlak van bevordering van het eigenwoningbezit. Kopers van een eigen woning met een hypotheek krijgen in principe een forse fiscale subsidie. In de praktijk heeft dit echter geleid tot een forse stijging van de huizenprijzen. Van den Hurk raamt dit op 20 procent. Het gemiddelde voordeel van de hypotheekrenteaftrek is ongeveer 40 procent. Kortom, ongeveer de helft van het fiscale voordeel is verschoven van de huizenkoper naar de hypotheekverstrekker, omdat deze door de hogere huizenprijzen een grotere afzetmarkt heeft. Dit is een voorbeeld waarbij een beleidsdoel wordt gemaakt, maar het voordeel bij een groep terecht komt waarvoor deze niet was bedoeld door de beleidsmakers. Dit is niet altijd voorzien en kan worden gezien als een nadeel van instrumentalisme.

Een ander voorbeeld waarbij mogelijk een conflict is tussen gerealiseerd en beoogd doel. Volgens Van den Hurk is als er al een beleidsdoel aan de zelfstandigenaftrek uit de wet IB 2001 kan worden gekoppeld deze gelegen in het bevorderen van ondernemerschap. Evaluatie van de regeling van zelfstandigenaftrek heeft volgens Van den Hurk uitgewezen dat het aantal ondernemers met ongeveer 200.000 zou afnemen als deze regeling zou worden afgeschaft. De evaluatie laat ook zien dat de zelfstandigenaftrek de winst vóór belastingen fors drukt. De intuïtie is dan dat dankzij de zelfstandigenaftrek er twee bakkers in de straat zijn in plaats van één. De vraag is dus of het ondernemerschap wel wordt bevorderd, want door de aftrek is er wel meer concurrentie. Was dit een voorzien beleidsdoel waarmee de regeling was ingevoerd?

²¹ Gribnau, J. (1998). *Rechtsbetrekking en rechtsbeginselen in het belastingrecht*. Kluwer, blz. 75.

²² Van den Hurk, H. *Het einde van de instrumentalisering*. Website Deloitte.

2.1.7 Conclusie

Belastingen zijn zoals eerder aangegeven onderhevig aan veranderingen in de maatschappij en zullen deze ook beïnvloeden. Instrumentaliteit is inherent aan belastingen. De grens tussen wat wel en niet is toegestaan bij het gebruik van belastingwetten is arbitrair. Bijvoorbeeld het gebruik van het progressieve belastingstelsel in de wet IB 2001, waarbij inkomen wordt herverdeeld. De leidende gedachte hierachter is het draagkrachtbeginsel. De sterkere schouders dienen de zwaardere lasten te dragen. Ik onderschrijf de visie dat minder draagkrachtigen geholpen moeten worden door de sterkere schouders in de maatschappij. Ik vind dat deze lijn mag worden doorgetrokken naar het instrumentalisme, maar dan niet alleen met betrekking tot herverdeling. Ik vind dat bepaald gedrag wenselijker kan zijn. Wie is er bijvoorbeeld gebaat bij een sterk vervuild milieu of mensen die niet bereid zijn te werken? Op dezelfde manier als het draagkrachtbeginsel in de inkomstenbelasting ben ik van mening dat het belang van de maatschappij gediend mag worden en belastingen daarbij als instrument gebruikt mogen worden. Door fiscaal beleid te toetsen aan de criteria die Vermeend opstelt kan er beleid worden gemaakt dat gunstig is voor de maatschappij als geheel, terwijl het effectief, doelmatig, binnen de fiscale structuur past en wordt getoetst aan de EU regelgeving. Door te toetsen aan de EU regelgeving wordt er op gezien dat er onderscheid wordt gemaakt binnen de grenzen waarin de EU wenselijk wordt geacht en er dus consensus over is in Nederland en andere EU lidstaten dat belastingen op een dergelijke manier mogen worden gebruikt. Door te toetsen aan het EU recht maakt het de extra criteria van Niessen en Gribnau overbodig. Er wordt namelijk gehoor gegeven aan rechtswaarden waar Nederland en andere EU lidstaten het over eens zijn en het belang van de maatschappij wordt gediend.

Ik ben van mening dat stimulatie van arbeidsparticipatie gewenst is om het houdbaarheidstekort terug te dringen. Dat is het sociale belang. In het vervolg van dit onderzoek zal worden uitgelicht op welke manier dit het beste kan worden bewerkstelligd. Dit moet worden afgewogen tegen de negatieve gevolgen zoals geïllustreerd in figuur 2 en er moet rekening mee worden gehouden dat het beoogde doel wel wordt behaald, namelijk de stimulatie van arbeidsparticipatie.

Hoofdstuk 3: Constatering stimulatie van arbeidsparticipatie

3.1 Casus: stimulering arbeidsparticipatie individu

In dit hoofdstuk wordt beschreven waar op bedoeld wordt bij stimulatie van arbeidsparticipatie. Dit wordt geïllustreerd met behulp van een casus.

Stel dat een individu werkloos is en niet bereid is te werken. Het individu is echter wel in staat te werken en is in goede gezondheid. Wanneer hij bereid zal zijn een betaalde baan te accepteren of deze zal hebben is de arbeidsparticipatie gestimuleerd.

Een reden voor een individu om niet te gaan werken kan zijn dat hij vindt dat het salaris dat hem wordt aangeboden te laag is. Het individu heeft geen opleiding afgerond en heeft weinig vaardigheden. Als hij gaat werken betalen werkgevers hem vanwege zijn gebrek aan vaardigheden bijvoorbeeld het minimumloon. Stel dat het besteedbaar inkomen bij het minimumloon 10 euro per uur is, maar dat het individu pas bereid is te werken als hij 11 euro per uur aan besteedbaar inkomen zal overhouden. Het is alles of niets. Bij een lager besteedbaar inkomen dan 11 euro werkt het individu niet en in de huidige situatie is dat het geval.

Op het moment dat er door de fiscus echter bijvoorbeeld een arbeidskorting zal worden verleend waardoor het besteedbaar inkomen van de groep individuen waar het individu ook toe behoort zal stijgen van 10 naar 11 euro dan is het individu bereid te werken en is er sprake van stimulering van de arbeidsparticipatie.

3.2 Gebruik maken van literatuur: experimentele en statistische data

Bovenstaand is een illustratie van hoe arbeidsparticipatie kan worden gestimuleerd door middel van een fiscale maatregel. Dit betreft de trigger voor een individu om te gaan werken. In dit onderzoek is er sprake van stimulering van arbeidsparticipatie als volgens de literatuur een individu in een dergelijke situatie eerder bereid zal zijn te werken. In de literatuur is dit op twee manieren bepaald. Namelijk door middel van statistische analyse op grond van data over de arbeidsmarkt en met behulp van experimenten²³.

²³ Stiglitz, J. (2000). *Economics of the public sector*. New York: W.W. Norton, blz. 542

Bij het gebruik van statistische analyse wordt er gekeken hoe individuen in het verleden hebben gereageerd op veranderingen in hun besteedbaar inkomen. Er zijn namelijk geen data beschikbaar over hoe een specifiek individu zal reageren op een verandering van zijn besteedbaar inkomen. In de literatuur zijn er echter wel data beschikbaar van het aantal uren dat groepen individuen werken bij een bepaald niveau van besteedbaar inkomen. Zo werken degenen met een relatief hoger loon meer uren²⁴. Er wordt gebruik gemaakt van een correlatie tussen twee economische variabelen, namelijk de observatie van het aantal uren dat er wordt gewerkt en het besteedbaar inkomen.

Om conclusies in dit onderzoek te trekken met betrekking tot literatuur over statistische data wordt er een aanname gedaan. Het betreft de volgende aanname: als een individu ervoor kiest meer uren te werken wordt dat gedaan op grond van een verhoging van zijn besteedbaar inkomen. Om uitspraken te doen over de stimulatie van arbeidsparticipatie wordt ervan uitgegaan dat het individu met een hoger loon gelijk is aan een individu met een lager loon en het enige verschil tussen deze twee individuen hun besteedbaar inkomen is. De resultaten van dergelijk onderzoek komen in hoofdstuk 4 aan bod.

Bij het gebruik van experimenten in de literatuur wordt er een kwantitatieve voorspelling gedaan over de veranderingen in arbeidsaanbod als gevolg van belastingveranderingen. Een onderzoeksvraag is dan: ‘Wat zal er gebeuren met het arbeidsaanbod op het moment dat bepaalde belastingen worden verhoogd of verlaagd?’. Dergelijke experimenten kunnen worden uitgevoerd door bijvoorbeeld bepaalde individuen te isoleren voor een maatregel. Maak een maatregel die alleen van invloed is op een kleine groep en kijk naar hoe zo een groep reageert. Zo zijn de mogelijke negatieve gevolgen beperkt indien de maatregel negatief uitpakt. Er kunnen conclusies worden getrokken over welke gevolgen zo een maatregel zal hebben. Het trekken van zulke conclusies is vergelijkbaar met het trekken van conclusies uit enquêtes in een specifieke groep. Tussen 1968 en 1982 zijn meerdere van dergelijke experimenten uitgevoerd²⁵. Er werden kleine veranderingen in de belastingheffing van verschillende groepen ingevoerd en de gevolgen werden beoordeeld. Een nadeel van het gebruik van experimenteel onderzoek is echter het zogenoemde ‘Hawthorne-effect’²⁶. Dit wil zeggen dat op het moment dat een individu mee gaat doen aan experimenteel onderzoek en hij zich hiervan bewust is zijn gedrag niet meer volledig objectief is. Door inclusie in het

²⁴ Stiglitz, J. (2000). *Economics of the public sector*. New York: W.W. Norton, blz. 542

²⁵ Stiglitz, J. (2000). *Economics of the public sector*. New York: W.W. Norton, blz. 545

²⁶ Idea: The Hawthorne effect. Geraadpleegd via: <http://www.economist.com/node/12510632>

onderzoek zal het individu zijn gedrag aanpassen ten opzichte van de situatie waarin hij niet zou deelnemen aan onderzoek. Daarnaast is een valkuil van experimenteel onderzoek dat bepaalde ‘samples’ niet representatief hoeven te zijn voor de gehele populatie. Als er gekeken wordt naar de voorspellingen bij verkiezingen voor de Tweede Kamer kan het beeld dat volgt als resultaat op bepaalde samples behoorlijk ver van de daadwerkelijke uitslag liggen. Tot slot is een nadeel van experimenteel onderzoek dat de voorkeur van individuen op korte termijn anders is dan op de lange termijn. Het resultaat van een experiment kan bijvoorbeeld een overschatting zijn als bij een tijdelijke verandering de gedragsreactie van een individu sterker wordt beïnvloed dan bij een permanente verandering. Daarnaast moet bij het bekijken van de resultaten van de experimenten rekening worden gehouden met de kosten van verandering. Een individu dat momenteel bijvoorbeeld werkt en bij een lager loon bereid is minder te werken krijgt niet per definitie de mogelijkheid van de werkgever om minder te gaan werken. Als deze mogelijkheid niet wordt geboden zal het individu op zoek moeten gaan naar een andere werkgever die hem die mogelijkheid wel biedt. Het individu heeft echter geen zekerheid dat hij een dergelijke werkgever zal vinden. Dit kan ervoor zorgen dat gedragsaanpassing naar aanleiding van fiscaal beleid achterwege zal blijven. Ook de resultaten van experimenteel onderzoek worden in hoofdstuk 4 toegelicht.

3.3 Conclusie

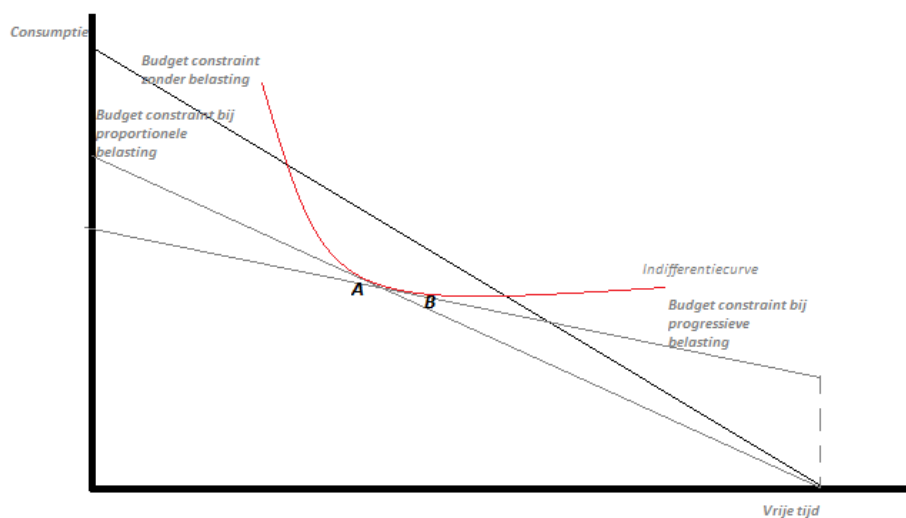
Concluderend kan worden gesteld dat de uitkomstmaat van dit onderzoek is wat de beschreven gevolgen volgens de literatuur van fiscale maatregelen zijn op het arbeidsaanbod van individuen. Indien het antwoord op soortgelijke vragen ‘stimulerend’ is zal er volgens dit onderzoek sprake zijn van stimulering van de arbeidsparticipatie.

Hoofdstuk 4: belastingen en arbeidsaanbod

4.1.1 Het belasten van arbeidsinkomen

Een individu kan kiezen zijn tijd te besteden aan werk of vrije tijd. Vrije tijd bestaat uit activiteiten als eten, drinken, sporten, boeken lezen, films kijken, internetten en dergelijke. Als het individu werkt heeft hij een inkomen dat hij kan consumeren. In dit hoofdstuk wordt bij de interpretatie van de figuren verondersteld dat het individu zijn inkomen consumeert.

Figuur 3.

Figuur 3 laat een 'budget constraint' van een individu zien. Het aantal uren dat hij besteedt aan vrije tijd staat op de x-as en zijn inkomen dat hij krijgt uit werk en uitgeeft aan consumptie staat op de y-as. Als het individu wordt geconfronteerd met een proportionele inkomstenbelasting zal zijn 'budget constraint' roteren met het scharnierpunt op de x-as. In dit geval is een inkomstenbelasting gelijk aan de belasting op een consumptiegoed, omdat het gehele inkomen van het individu wordt uitgegeven aan consumptie. Als er een inkomstenbelasting van 75% wordt geheven dan zal zijn mogelijke consumptie met 75% dalen. Er is een substitutie-effect en inkomenseffect. Het substitutie-effect zorgt ervoor dat het individu minder zal werken en voor meer vrije tijd zal kiezen door de inkomstenbelasting. Het inkomenseffect wil zeggen dat het individu armer wordt en daardoor zowel minder vrije tijd als consumptie tot zijn beschikking heeft. Het substitutie-effect en inkomenseffect werken in tegengestelde richting.

Daarnaast kan er gekozen worden voor een systeem met progressieve belasting, waarbij individuen die niet werken een subsidie krijgen ter hoogte van de stippellijn in figuur 3. Dit is

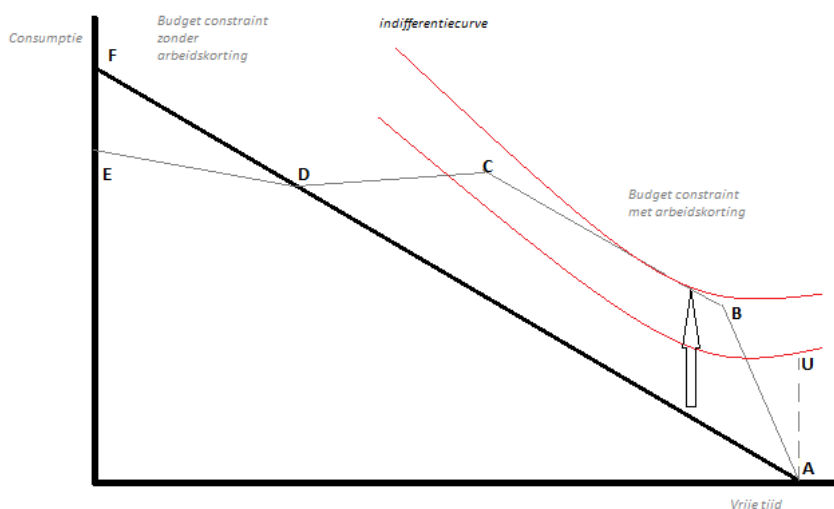
vergelijkbaar met het Nederlandse inkomstenbelastingstelsel. Te zien is dat het individu dezelfde welvaart bij een proportioneel belastingstelsel als bij een progressief belastingstelsel met een hoger marginale belastingdruk kan behalen. In beide situaties wordt dezelfde indifferentiecurve geraakt. Een indifferentiecurve is een grafiek die diverse combinaties van indeling vrije tijd versus werken weergeeft waarbij het individu hetzelfde nut ervaart.

Belangrijk is welke belastingopbrengsten worden behaald in beide situaties. Het is te zien dat punt A verder ligt van de 'budget constraint' zonder belasting dan punt B. Hieruit blijkt dat het proportionele belastingstelsel voor een hogere belastingopbrengst zorgt. De individuen op zo een arbeidsmarkt zijn in beide situaties hetzelfde af wat betreft de indifferentiecurve die ze kunnen bereiken. Alleen zijn er bij een proportioneel belastingheffingssysteem meer belastinginkomsten en is dit het efficiëntere belastingstelsel.

4.1.2 De gevolgen van inkomensafhankelijke arbeidskorting

Het fiscale stelsel in Nederland kent de arbeidskorting. Als een individu betaalde arbeid verricht zal hij in aanmerking komen voor de arbeidskorting²⁷. Arbeidskorting is een heffingskorting op de inkomsten- en loonbelasting. Hierbij wordt er een bedrag in mindering gebracht op de te betalen belasting en premies volksverzekeringen.

Figuur 4.

²⁷ Arbeidskorting. Geraadpleegd via: http://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/belastingdienst/prive/inkomstenbelasting/nieuw_in_2014/heffingskortingen/arbeidskorting/

In figuur 4²⁸ staat de 'budget constraint' waarbij een individu die meer aan de rechterkant van de curve zit een inkomensafhankelijke arbeidskorting krijgt tot een bepaald salaris. Als het salaris een bepaalde hoogte bereikt zal hij echter belasting moeten betalen. Als het individu ervoor kiest om weinig te werken zal hij zich op het interval AB bevinden dat steiler is dan zijn oorspronkelijke 'budget constraint'. Hier werken het inkomenseffect en substitutie effect in tegenovergestelde richting. Het inkomenseffect zorgt ervoor dat er minder wordt gewerkt, omdat het individu beter af is terwijl het substitutie-effect ervoor zorgt dat hij meer werkt. De kosten van het verzuimen van werk zijn namelijk hoger, omdat hij een hogere vergoeding overhoudt per uur die hij wel werkt.

Indien het individu ervoor zal kiezen wat meer te werken komt hij op het interval BC. Nu treedt alleen het inkomenseffect op. Zijn marginale stimulans om te werken wordt ontmoedigd door arbeidskorting, maar doordat hij nog voordeel van de arbeidskorting ontvangt is de arbeidsparticipatie van individuen in dit interval wel verhoogd. Kortom, voor de individuen in dit interval is er sprake van stimulatie van arbeidsparticipatie.

Individuen die ervoor kiezen om meer te werken dan de individuen in interval AC bevinden zich in het interval CD. Het inkomenseffect en substitutie-effect werken dan in dezelfde richting. Hij is welvarender dan in de situatie zonder arbeidskorting.

Tot slot resteren de individuen in interval DE. Het voordeel uit arbeidskorting is dan uitgeput en deze individuen worden geconfronteerd met inkomstenbelasting. Deze individuen zijn slechter af dan de situatie zonder inkomstenbelasting en arbeidskorting.

De minst verdienende individuen die relatief veel vrije tijd hebben en weinig werken krijgen door de arbeidskorting kortom een stimulans om meer te werken. Arbeidskorting zal voor deze individuen hun arbeidsparticipatie laten toenemen.

Nu de situatie waarin een individu ervoor kiest niet te werken, zijn dag volledig kan indelen met vrije tijd en hij daarnaast ook een vaste subsidie krijgt. Een subsidie van een vast bedrag die alle werklozen krijgen. In Nederland is het draagkrachtbeginsel een leidend beginsel in de inkomstenbelasting. Sterkere schouders dragen de zwaardere lasten en helpen de zwakkere schouders. Een subsidie die aan de minder draagkrachtigen wordt gegeven is in lijn met het draagkrachtbeginsel. Het nadeel van zo een subsidie is echter dat een deel van de individuen wordt ontmoedigd om te werken omdat zij een subsidie krijgen. Werken is voor hen minder lonend in de situatie waarbij zij geen arbeidskorting krijgen. Zij houden zonder arbeidskorting

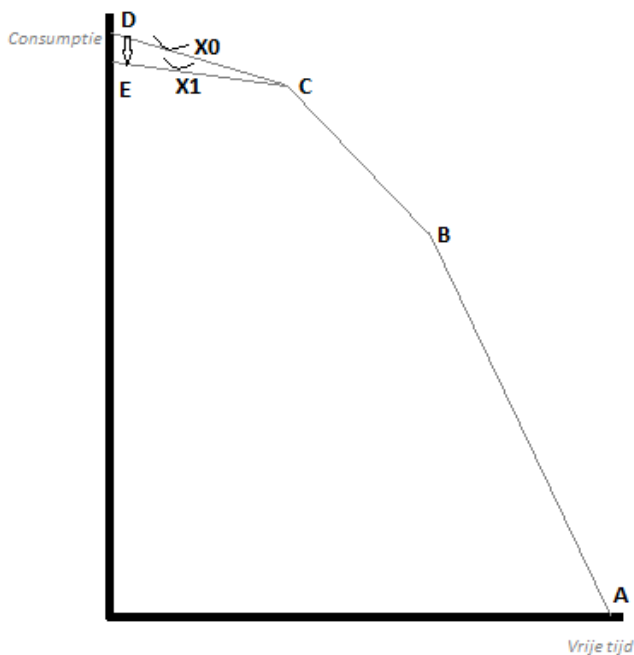
²⁸ Stiglitz, J. (2000). *Economics of the public sector*. New York: W.W. Norton, blz. 538.

zo weinig geld over dat niet werken wordt verkozen boven werken. Vrije tijd is hen meer waard dan het beschikbaar inkomen dat hen resteert na werk. Zij krijgen een subsidie ter hoogte van punt U in figuur 4. Duidelijk is dat door het bieden van arbeidskorting een individu die eerst niet zou werken en alleen gebruik zou maken van subsidie U nu kan worden gestimuleerd tot arbeidsparticipatie, omdat hij door de arbeidskorting een hogere welvaart bereikt dan zonder de arbeidskorting met de subsidie U. Hij kan een hogere indifferentiecurve bereiken. Een indifferentiecurve is een grafiek die diverse combinaties van indeling vrije tijd versus werken weergeeft waarbij het individu hetzelfde nut ervaart. Kortom, arbeidskorting kan de arbeidsparticipatie stimuleren.

4.1.3 Gevolg van tariefverhoging

Stel dat er sprake is van een progressief fiscaal stelsel vergelijkbaar met het huidige progressieve fiscale stelsel in de Nederlandse inkomstenbelasting.

Figuur 5.

Er is een schijf met een belastingtarief van 30%, daarna 40%, daarna 45% en tot slot het toptarief van 52%. Stel dat het tarief in de topschijf van 52% wordt verhoogd, zodat de 'budget constraint' in dat segment het verloop zoals in figuur 5 wordt geïllustreerd zal vertonen. Van lijn AD gaan we naar lijn AE. Oorspronkelijk koos het individu een verdeling van vrije tijd en werk in punt X0, maar door de belastingverhoging verschuift zijn voorkeur naar punt X1. Het individu is bereid minder te werken. Dit wordt zo goed als volledig

veroorzaakt door het substitutie-effect. Het substitutie-effect ziet namelijk op marginale effecten. Hoeveel extra besteedbare inkomsten worden er voor het individu gegenereerd als hij ervoor kiest om een uur extra te werken? Door de verhoging van het tarief nemen de marginale inkomsten van een uur extra werk voor inkomsten in de topschijf af, wat het substitutie-effect tot gevolg heeft. Het individu ruilt arbeidsuren in voor vrije tijd. Het inkomenseffect is klein, omdat slechts een klein deel van de inkomsten wordt belast in de hoogste schijf. Dit geldt met name voor individuen die dicht bij de knik naar de hoogste schijf zitten.

Als de belasting over alle schijven wordt verhoogd met dezelfde procentpunten zou het inkomenseffect daarentegen groter zijn²⁹.

4.1.4 Sociale zekerheid en het belasten van arbeid

Het bieden van sociale zekerheid door de overheid aan individuen heeft ook invloed op het arbeidsaanbod van de individuen. Het zorgt ervoor dat individuen eerder met pensioen gaan. In de inleiding is het al aangehaald. Er is een forse toename aan 65-plussers en dat zorgt voor een aanslag op het overheidsbudget. Ze hebben namelijk zorg nodig en de arbeidsparticipatie onder deze groep ouderen is laag. Onderzoek in de Verenigde Staten signaleert dat in de periode dat de sociale zekerheid voor ouderen omhoog ging met 39% de arbeidsparticipatie omlaag ging³⁰. Fiscaal beleid en het belasten van arbeid gaat gepaard met het inkomenseffect en substitutie-effect. Het substitutie-effect verlaagt de welvaart. Het bieden van sociale zekerheid gaat gepaard met het substitutie-effect omdat de drang om weer aan het werk te gaan verlaagd is. Hoe groot dit substitutie-effect precies is, is onduidelijk³¹.

4.2.1 Elasticiteit

Voor de uitkomstmaat van dit onderzoek is het arbeidsaanbod essentieel. Het betreft de vraag in welke mate arbeidsaanbod zal reageren op veranderingen die worden geïntroduceerd door fiscaal beleid. Deze reacties zijn afhankelijk van de elasticiteit van het aanbod van arbeid. Er wordt gekeken naar algemene beginselen van de gevolgen van het heffen van belastingen in

²⁹ Stiglitz, J. (2000). *Economics of the public sector*. New York: W.W. Norton, blz. 540.

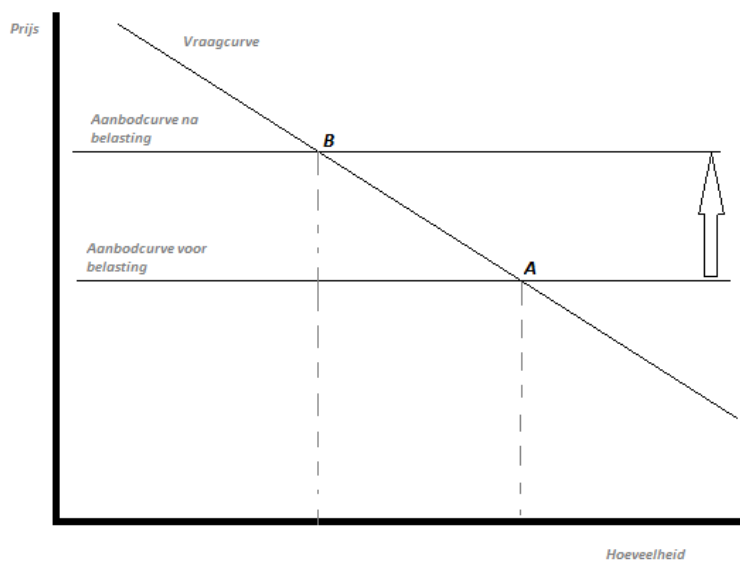
³⁰ Frank, R. (2009). *Microeconomics and behavior*. New York: McGraw-Hill, blz. 464-470.

³¹ Stiglitz, J. (2000). *Economics of the public sector*. New York: W.W. Norton, blz. 370.

competitieve markten. Het belasten van factoren van productie, zoals arbeid, vallen hier ook onder.

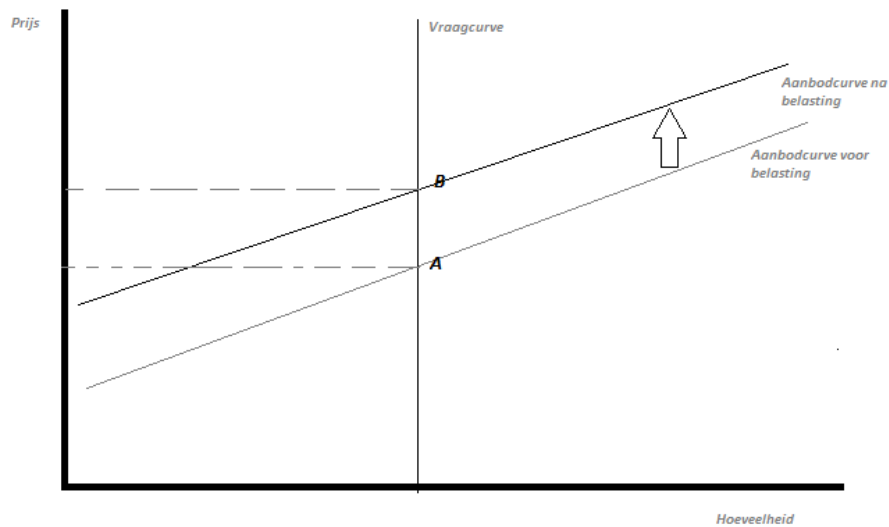
In een competitieve markt is het volgende van toepassing. De mate van een prijsstijging na het belasten van een product hangt af van de vraag naar en het aanbod van het product en niet van wie de belasting wordt geheven. Er wordt gekeken naar wie daadwerkelijk de belasting moet betalen. Stel dat in zo een markt de belasting volledig moet worden betaald door consumenten. Dit is het geval als er sprake is van een perfect horizontale aanbodcurve.

Figuur 6.

In figuur 6 is er sprake van een perfect elastische aanbodcurve. De belastingdruk wordt dan gedragen door consumenten. In dat geval gaat de prijs omhoog met de volledige hoogte van de geheven belasting. Ofwel de prijsstijging is gelijk aan de hoogte van de belasting. Het evenwicht op de markt verplaatst van punt A naar punt B. Figuur 7 illustreert een andere situatie waarin de volledige belasting ook wordt gedragen door consumenten.

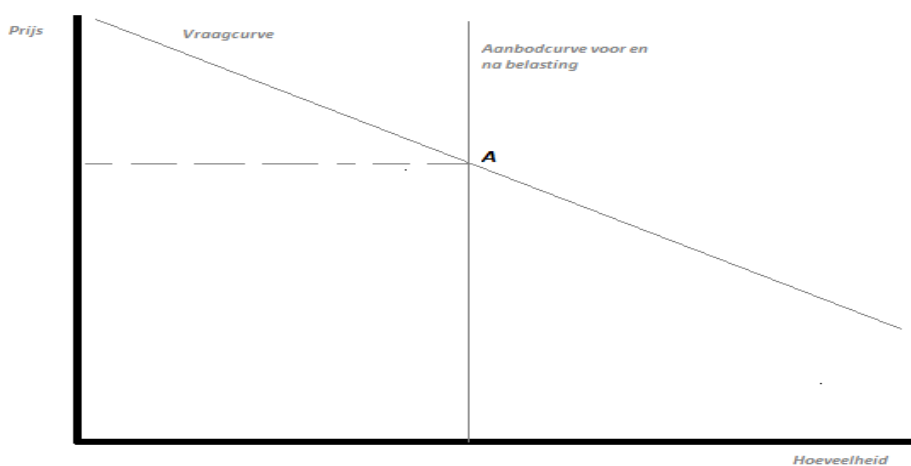
Figuur 7.

In figuur 7 is er sprake van een perfect inelastisch aanbod. Net zoals bij de situatie uit figuur 6 wordt de volledige belasting betaald door de consumenten in de markt. Het evenwicht verplaatst zich van punt A naar punt B: consumenten willen dan een vaste hoeveelheid van een product ongeacht de prijs van het betreffende product. Ook hier is de prijsstijging gelijk aan de hoogte van de gegeven belasting.

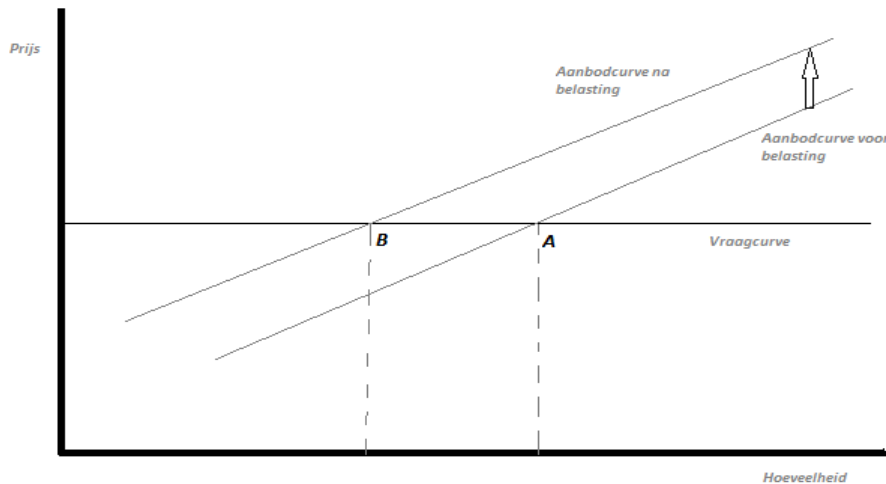
Er zijn ook situaties waarin de prijs die consumenten betalen helemaal niet verandert als gevolg van een belasting die wordt geïntroduceerd. Figuur 8 illustreert de markt als de belasting volledig wordt gedragen door producenten.

Figuur 8.

Dit is het geval bij een perfect inelastische aanbodcurve. Ondanks dat er belasting wordt geheven is er geen verandering in de prijs van het product. De volledige belasting wordt dan betaald door de producenten.

Figuur 9.

In figuur 9 is er sprake van perfect elastische aanbod. Ondanks het heffen van belasting gaat de prijs die consumenten betalen helemaal niet omhoog. Consumenten betalen hetzelfde en producenten dragen de kosten van de belasting. Deze is gelijk aan de hoogte van de geheven belasting.

De volgende algemene regel valt uit bovenstaande bij 4.2 te extraheren:

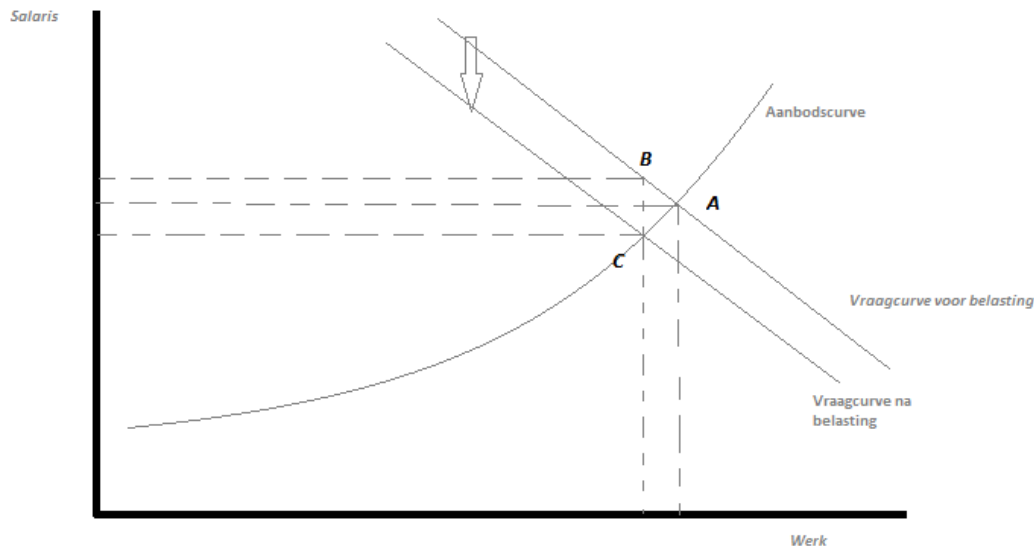
- Hoe steiler de helling van de vraagcurve of hoe vlakker de helling van de aanbodcurve hoe meer belasting wordt gedragen door de consumenten in de markt;
- Hoe vlakker de helling van de vraagcurve of hoe steiler de helling van de aanbodcurve hoe meer de belasting wordt gedragen door de producenten.

In competitieve markten hangt door wie de belastingdruk wordt gedragen af van de elasticiteit van vraag en aanbod. De steilheid van de helling van een vraag- en aanbodcurve wordt namelijk bepaald door respectievelijk de elasticiteit van vraag en aanbod. De elasticiteit van de vraag geeft aan in welke mate (procentueel) de consumptie van een product verandert als de prijs van het product verandert. Bij de elasticiteit van aanbod werkt dit hetzelfde.

Ofwel, hoe elastischer de vraagcurve en hoe minder elastisch de aanbodcurve hoe meer belasting er wordt betaald door producenten. Hoe inelastischer de vraagcurve en hoe elastischer de aanbodcurve hoe meer de belasting wordt betaald door consumenten.

Hierboven staan de algemene beginselen over het heffen van belastingen en elasticiteit van vraag en aanbod in een competitieve markt. Bij het analyseren van factoren van productie, zoals arbeid, en de gevolgen van belastingheffing treden dezelfde werkingsmechanismen op.

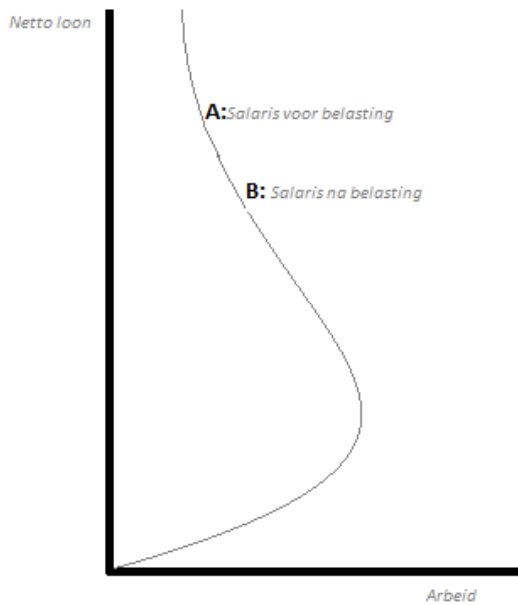
Figuur 10.

Figuur 10 illustreert de vraag- en aanbodcurves van de arbeidsmarkt voor en na belasting. Hierbij maakt het niet uit of belasting wordt geheven op werknemers of werkgevers. Werknemers zijn hier de producenten, omdat zij arbeid aanbieden tegen een vergoeding en werkgevers zijn hier consumenten, omdat zij een vergoeding betalen voor arbeid geleverd door werknemers. Op wie de belasting drukt is hetzelfde ongeacht op wie de belasting geheven wordt. Wie de belasting uiteindelijk betaalt hangt, zoals in de voorbeelden van de competitieve markt van een product, af van de elasticiteiten van arbeidsvraag en –aanbod. Er wordt over het algemeen verondersteld dat het aanbod van arbeid vrij inelastisch is³². Uit voorgaande alinea's is duidelijk geworden dat hoe elastischer de vraagcurve en hoe minder elastisch de aanbodcurve hoe meer belasting er wordt betaald door producenten. In dit geval zijn de producenten de werknemers. De inelastische variabele zal de belastingdruk dragen. Indien de overheid de belasting op arbeid zal verhogen zullen de werknemers hier het meeste voor moeten betalen vanwege hun inelastische aanbod.

³² Stiglitz, J. (2000). *Economics of the public sector*. New York: W.W. Norton, blz. 495.

Figuur 11.

Een aantal economen is er echter van overtuigd dat de arbeidsaanbodcurve een verloop kent zoals geïllustreerd in figuur 11 in plaats van het verloop als geïllustreerd in figuur 10. Dit wordt ook wel een ‘backward-bending’ arbeidsaanbodcurve genoemd³³. Deze vorm wordt veroorzaakt door de werking van het inkomenseffect en substitutie-effect. Stel dat de goederen in een markt bestaan uit het verrichten van arbeid of het hebben van vrije tijd. Werken is goed A en vrije tijd is goed B. Het substitutie-effect houdt in dat door een prijsstijging van goed A individuen minder van goed A willen maar meer van goed B. Het inkomenseffect is dat door een prijsstijging van goed A het reëel beschikbaar inkomen minder wordt. Men kan zowel minder over goed A als over goed B beschikken. Als salaris stijgt zal men normaliter minder vrije tijd willen en bereid zijn meer te werken. De kosten van het niet werken zijn dan immers hoger. Een hoger salaris maakt individuen echter ook rijker, het inkomenseffect. Door het inkomenseffect zal het individu zowel meer vrije tijd willen maar ook meer willen werken. Onderin de curve is het extra voordeel dat een individu krijgt voor extra vrije tijd lager dan bovenaan de curve, omdat men onderaan de curve beschikt over veel vrije tijd en dus zal het inkomenseffect onderaan de curve bijna geen effect hebben op het arbeidsaanbod. Bovenaan de arbeidsaanbodcurve is het inkomenseffect van vrije tijd hoger en kan zelfs sterker zijn dan het substitutie-effect.

Als gevolg hiervan zal, als het salaris boven een bepaald niveau komt het arbeidsaanbod afnemen in plaats van consequent blijven toenemen zoals in figuur 10. Individuen kunnen met een hoger salaris hogere levensstandaarden bereiken, ze zijn welvarender. Op een gegeven

³³ Stiglitz, J. (2000). *Economics of the public sector*. New York: W.W. Norton, blz. 494.

moment verkiezen zij dan vrije tijd boven extra werk. In dergelijke gevallen is de daling in het beschikbaar inkomen groter dan de hoogte van de belasting, omdat de daling van het beschikbaar inkomen door de vorm van de arbeidsaanbodscurve in dat geval zorgt voor een toename van het arbeidsaanbod. Dit zorgt er op zijn beurt voor dat het salaris nog verder daalt.

Neem om bovenstaande te illustreren het volgende dat komt uit onderzoek van Babcock³⁴. Als voorbeeld wordt er gekeken naar een grote wereldstad als New York. Uit dat onderzoek bleek dat men makkelijk een taxi kon vinden als men tijdens mooi weer door de stad liep en er naar één zocht. Op regenachtige dagen bleek echter dat het een stuk moeilijker is om aan een taxi te komen. Een verklaring kan zijn dat tijdens goed weer velen bereid zijn een stukje te lopen in plaats van gelijk een taxi te nemen, waardoor er dus een overschot aan taxi's is op zonnige dagen en degenen die er één nodig vinden deze snel te pakken kunnen krijgen. Een alternatieve verklaring die uit het onderzoek kwam was dat veel taxichauffeurs werken totdat zij hun target inkomen van die dag halen. Als een taxichauffeur tevreden is met een inkomen van 200 dollar per dag omdat hij met dat bedrag comfortabel kan leven en aan al zijn financiële verplichtingen tegemoet kan komen kan het zijn dat hij zodra hij deze target heeft bereikt hij stopt met werken. Bij dergelijk gedrag past een 'backward-bending' arbeidsaanbodcurve.

Diverse observaties laten een correlatie zien tussen de hoogte van het besteedbaar inkomen en het aantal uren arbeid dat een individu aanbiedt. Op diverse arbeidsmarkten is het salaris en het besteedbaar inkomen gestegen door de jaren heen, maar is het aantal uur arbeid dat men bereid is te werken afgenomen. Dit is geen causaal verband, omdat het betreffende door meer factoren verklaard kan worden. Het is echter wel een aanwijzing voor een verband tussen de negatieve relatie van stijging van het beschikbaar inkomen en daling van het arbeidsaanbod³⁵.

4.2.2 Hoe arbeidsfactoren te belasten

Zoals uit hoofdstuk 4.1 blijkt wordt bij het belasten van een perfect elastische factor de gehele belastingdruk gedragen door de minder elastische factor. Er is een zogenaamde 'shift'. Dit verschijnsel is van belang bij het inrichten van fiscaal beleid. Op het moment dat een beleidsmaker een factor belast dient hij er rekening mee te houden hoe elastisch de factor is.

³⁴ Babcock, L. (1997). *Labor Supply of New York City Cab Drivers: One Day at a Time*. Quarterly Journal of Economics, blz. 408-441

³⁵ Frank, R. (2009). *Microeconomics and behavior*. New York: McGraw-Hill, blz. 464-470.

Hij zal zich er van bewust dienen te zijn in welke mate de belastingdruk zal worden afgewenteld en of hij zo een afwenteling wel wenselijk acht. Bij het belasten van arbeid is het van belang om de reactie van belastingplichtigen goed te hebben geanalyseerd. Indien het arbeidsaanbod een ‘backward-bending’ verloop kent kan het dus zo zijn dat door het belasten van arbeid het arbeidsaanbod een toename zal kennen. Het arbeidsaanbod wordt dan door het belasten verhoogd.

4.3 Resultaten uit onderzoek naar het belasten van arbeid

Zoals er in hoofdstuk 3.2 is toegelicht wordt er in dit onderzoek gebruik gemaakt van experimentele en statistische data. Het onderscheid tussen deze datasets is in dat hoofdstuk uitgelegd. Hier worden de resultaten die uit deze datasets zijn te extraheren toegelicht.

De resultaten uit statistische datasets:

- Getrouwde mannen hebben een weinig elastisch arbeidsaanbod. Ze passen hun arbeidsaanbod nauwelijks aan op veranderingen in beschikbaar inkomen³⁶;
- Als het inkomenseffect wordt weg gefilterd en er wordt gekeken naar het substitutie-effect dat verantwoordelijk is voor het welvaartsverlies van belastingen dan blijkt dat de gecompenseerde arbeidsaanbodselasticiteit klein is³⁷;
- De arbeidsaanbodselasticiteit van getrouwde vrouwen is een stuk groter dan die van getrouwde mannen. De arbeidsaanbodselasticiteit van huishoudens met een vrouw als hoofd ligt tussen die van getrouwde mannen en vrouwen³⁸;
- De beslissing tot de stap van arbeidsparticipatie is groter en is gevoeliger voor de fluctuaties in het beschikbaar inkomen dan de beslissing om extra uren te gaan werken³⁹.

³⁶ Triest, R. (1990). *The effect of income taxation on labor supply in the United States*. Journal of Human Resources, blz. 491-516.

³⁷ Macurdy, T. (1992). *Work Disincentive Effect of Taxes: A Reexamination of Some Evidence*. American Economic Association Papers and Proceedings, blz. 243-249

³⁸ Mroz, T. (1987). *The sensitivity of an Empirical Model of Married Women's Hours of Work to Economic and Statical Assumptions*. Econometria, blz. 765-799.

³⁹ Triest, R. (1990). *The effect of income taxation on labor supply in the United States*. Journal of Human Resources, blz. 491--516.

De resultaten uit experimenteel onderzoek:

- Het gemiddelde effect van belastingen op het arbeidsaanbod is relatief klein⁴⁰;
- Bij getrouwde vrouwen die in de regel al een relatief laag gemiddeld arbeidsaanbod hebben zijn de reacties op verschillen in besteedbaar inkomen het grootst⁴¹;
- Het besteedbaar inkomen verhogen door middel van belastingenverlagingen voor individuen aan de onderkant van de inkomensverdeling zorgt ervoor dat ze langer naar een baan blijven zoeken als ze werkloos raken⁴².

4.4 Conclusie

Een progressief belastingstelsel met een hogere marginale belastingdruk voor groepen werknemers is minder efficiënt dan een vergelijkbaar proportioneel belastingstelsel zoals geïllustreerd in figuur 3. Ondanks dat individuen hetzelfde nut in beide stelsels kunnen bereiken verkrijgt de overheid minder belastinginkomsten als belasting wordt geheven via zo een progressieve belasting. In Nederland maakt men gebruik van een progressief stelsel en krijgen individuen die niet werken een subsidie, zodat ze altijd een inkomen hebben. Dit stelsel is zoals uit figuur 3 blijkt het minder efficiënte belastingstelsel. Met behulp van zo een progressief stelsel met een subsidie wordt het draagkrachtbeginsel, dat een leidend beginsel in de inkomstenbelasting is, wel beter gewaarborgd. De sterkere schouders dragen dan de zwaardere lasten. Ik ben van mening dat ondanks dat zo een progressief stelsel economisch een minder efficiënt stelsel is, omdat de overheid minder belastingopbrengsten verkrijgt ten opzichte van een vergelijkbare situatie met een proportioneel belastingstelsel, het draagkrachtbeginsel gewaarborgd moet worden.

Zo een subsidie komt dan wel het draagkrachtbeginsel tegemoet, maar is niet bevorderlijk voor de arbeidsparticipatie. Een individu krijgt een inkomen zonder dat hij hoeft te werken. Waarom zou hij willen werken als hij niet meer of nauwelijks meer verdient doordat hij kan terugvallen op de subsidie? De casus bij 3.1 was hier een voorbeeld van.

Uit 4.1.2 en figuur 4 blijkt dat inkomensafhankelijke arbeidskorting het negatieve effect op de arbeidsparticipatie uit bovenstaande kan tegenwerken. Door het bieden van arbeidskorting zal een individu dat eerst niet bereid was te werken en alleen gebruik zou maken van een subsidie

⁴⁰ Stiglitz, J. (2000). *Economics of the public sector*. New York: W.W. Norton, blz. 545.

⁴¹ U.S. Department of Health (1973). *Education, and Welfare, Summary Report: New Jersey Graduated Work Incentive Experiments*. Washington, D.C.: Government Printing Office.

⁴² Stiglitz, J. (2000). *Economics of the public sector*. New York: W.W. Norton, blz. 545.

nu worden gestimuleerd tot arbeidsparticipatie, omdat hij door de arbeidskorting sneller een hogere welvaart bereikt dan zonder de arbeidskorting met de subsidie. Hij kan sneller een hogere indifferentiecurve bereiken. Kortom, arbeidskorting kan de arbeidsparticipatie stimuleren.

Een progressief belastingstelsel en een subsidie voor de minder draagkrachtigen is in lijn met het draagkrachtbeginsel. Uit 4.1.3 en figuur 5 blijkt echter hoe hoger de marginale belastingdruk hoe groter het substitutie-effect. Uit 2.1.3 en figuur 2 bleek dat gedragsreacties en in dit geval dus zo een substitutie-effect onwenselijk zijn voor de welvaart van de samenleving. Er lijkt sprake te zijn van een dilemma: een progressief belastingstelsel waarborgt het draagkrachtbeginsel, maar is tegelijkertijd minder efficiënt zoals uit 2.1.3, 4.1.1 en 4.1.3 volgt. Het draagkrachtbeginsel is wat mij betreft dusdanig belangrijk dat het ontstane welvaartsverlies voor lief genomen dient te worden. Een proportioneel stelsel is dan wel efficiënter maar daar krijgen individuen die niet werken geen inkomen. Die worden aan hun lot overgelaten. Efficiëntie dient niet ten koste te gaan van een bepaalde menselijke maat en het draagkrachtbeginsel in de inkomstenbelasting is dus zeer belangrijk. Bovendien vallen de negatieve effecten die zo een progressief stelsel met een subsidie teweegbrengt op de arbeidsparticipatie tegen te gaan door middel van een inkomensafhankelijke arbeidskorting. Hierdoor zullen individuen die kunnen werken eerder geneigd zijn ook te werken. Een instrument dat belangrijke waarde kan hebben voor de stimulatie van arbeidsparticipatie. Dit zal verder worden toegelicht in hoofdstuk 5.

Uit 4.2 en figuur 6 tot en met 10 volgt dat de inelastische factor de belastingdruk draagt. Uit de resultaten uit 4.3 blijkt dat arbeid vrij inelastisch is en dat minder draagkrachtigen en vooral vrouwen reageren op fiscale prikkels zoals kortingen. Als er belasting wordt geheven op arbeid dan zal dit gedragen worden door werknemers. Zij zullen hun besteedbaar inkomen zien dalen. Zelfs als de belasting wordt geheven van werkgevers zullen werknemers de daadwerkelijke belastingdruk dragen. Figuur 11 illustreert dat het arbeidsaanbod van werknemers niet altijd blijft stijgen naarmate hun besteedbaar inkomen blijft stijgen. Belastingen zullen dan niet per se leiden tot afname van de arbeidsparticipatie onder een deel van de hoge inkomens. Dit effect is echter minder belangrijk, omdat maatregelen met

betrekking tot arbeidsparticipatie vooral invloed hebben op de beslissing van wel of niet te gaan werken en niet zozeer op de beslissing om meer of minder te gaan werken⁴³.

⁴³ Nicis Institute: *CPB: Uit participatie-oogpunt vooral lagere inkomens arbeidskorting en fiscaal voordeel bieden*. Geraadpleegd via:
http://nicis.platform31.nl/Wat_doen_wij/Verspreiding/Docbank/Onderwijs_Arbeidsmarkt/Arbeidsparticipatie/Laagopgeleiden/CPB_Uit_participatie_oogpunt_vooral_lagere_inkomens_arbeidskorting_en_fiscaal_voordeel_bieden

Hoofdstuk 5: fiscaal beleid en stimulatie van arbeidsparticipatie

5.1 Aanpassing tariefstructuur

In dit onderzoek wordt er gekeken naar de inkomstenbelasting. Het huidige Nederlandse fiscale stelsel kent drie boxen. Box 1 betreft het belastbaar inkomen uit werk en woning, box 2 het belastbaar inkomen uit aanmerkelijk belang en box 3 het belastbaar inkomen uit sparen en beleggen. In box 1 wordt het inkomen uit werk en woning progressief belast. Hoe meer iemand verdient hoe zwaarder hij zal worden belast. Dit wordt gedaan om het draagkrachtbeginsel te waarborgen. De sterkere schouders dragen de zwaardere lasten.

Dit leidt direct tot het volgende aanknopingspunt in dit onderzoek. Dat betreft namelijk de vraag of zo een progressief inkomstenbelastingtariefstructuur wel gunstig is voor de arbeidsparticipatie.

De eerste wet van Gossen schrijft voor dat er sprake is van een afnemend grensnut. Zo heeft 200 euro extra inkomen voor iemand met een maandelijks inkomen van 1.500 euro veel meer waarde dan voor iemand met een maandelijks inkomen van 150.000 euro. Volgens het draagkrachtbeginsel dienen de sterkere schouders de zwaardere lasten te dragen en gecombineerd met de eerste wet van Gossen zijn dit argumenten voor het progressiever maken van het belastingstelsel. Het progressiever maken van het belastingstelsel leidt echter zoals in hoofdstuk 4 is geïllustreerd tot inkomenseffecten en substitutie-effecten als de marginale belastingdruk wordt verhoogd. Het substitutie-effect zorgt voor een afname van de welvaart van de samenleving. Als de marginale belastingdruk wordt verhoogd is het progressiever maken van het belastingstelsel economisch inefficiënt. Bovendien zal de groep die te maken krijgt met een verhoogt tarief worden ontmoedigd om meer te werken. Ondanks dat stimulerende of ontmoedigende prikkels vooral invloed hebben op de beslissing om wel of niet te gaan werken en niet zozeer op de beslissing van het meer of minder te gaan werken, zoals in hoofdstuk 4 is beschreven, is dit wel iets om in ogenschouw te nemen. Uit de resultaten van hoofdstuk 4 bleek dat vooral de minder draagkrachtigen baat hebben bij prikkels om meer te gaan werken. In plaats van de inkomstenbelasting progressiever te maken door de marginale belastingdruk te verhogen en een deel te ontmoedigen om meer te werken kunnen de minder draagkrachtigen worden gestimuleerd in hun arbeidsparticipatie door het bieden van belastingkortingen en fiscale gunstigheden. Zo wordt het fiscaal stelsel niet

inefficiënter gemaakt, maar wordt er wel zo veel mogelijk gestimuleerd tot arbeidsparticipatie in de groep die er het gevoeligst voor is.

Een andere manier om inkomstenbelasting te heffen is door middel van vlaktaks. Zo een belastingstelsel kenmerkt zich door zijn eenvoud. Er is sprake van één marginaal tarief en belastingplichtigen kunnen gelijk overzien wat de gevolgen zijn met betrekking tot het meer of minder werken en het meer of minder verdienen. De belastingplichtige zal namelijk altijd worden geconfronteerd met hetzelfde tarief ongeacht zijn keuze over zijn arbeidsparticipatie. Bij vlaktaks komt men al snel aan bij de discussie over welk tarief moet worden toegepast.

Als er wordt gekozen voor een tarief van 52% worden de lagere inkomens ineens met een veel hoger tarief geconfronteerd waardoor hun beschikbaar inkomen daalt. Zoals uit hoofdstuk 4 blijkt, zal dat een nadelige invloed hebben op de arbeidsparticipatie. Hoe kleiner de draagkracht van het individu hoe meer hij zal worden ontmoedigd tot arbeidsparticipatie. In hoofdstuk 4 bleek dat juist deze groep het gevoeligst is voor stimulerende of ontmoedigende prikkels. Al met al is dit geen maatregel die getroffen dient te worden als het doel het stimuleren van arbeidsparticipatie is. Indien er echter wordt gekozen voor een tarief van 37% dan verandert er niet zo veel met betrekking tot het besteedbaar inkomen van de lagere inkomens. De hogere inkomens houden dan echter een hoger besteedbaar inkomen over. Gebaseerd op de resultaten uit 4.3 kan dit geen oplossing zijn om de arbeidsparticipatie te stimuleren. Stimulerende of ontmoedigende prikkels met betrekking tot de arbeidsparticipatie hebben weinig invloed op de groepen die nu al werken. Deze groep werkt al en overheidsinkomsten mislopen door gebruik te maken van een belastingstelsel met één tarief van 37% is geen gewenste situatie.

Dusdanige aanpassing van het belastingtarief stuit op bezwaar. Het zorgt er namelijk volgens Jacobs voor dat vooral de lagere inkomens de financiering voor de hogere inkomens zullen dragen. Daarnaast zijn de effecten die een dergelijke belastingheffingsstructuur op de arbeidsmarkt zullen hebben gering en kunnen deze bij bepaalde tarieven van zo een vlaktaks zelfs negatief zijn⁴⁴.

⁴⁴ Mooij, R., Jacobs, B. and Folmer, C. (2006). *Vlaktaks en arbeidsparticipatie*. Den Haag: Wim Drees Stichting voor Openbare Financiën, blz. 96.

5.2 Inkomensafhankelijke arbeidskorting

De Nederlandse regering wil werken lonender maken en tegelijkertijd naar eigen zeggen de lasten eerlijker verdelen. Een inkomensafhankelijke arbeidskorting past hier in, wat ook het plan van de overheid is⁴⁵. In tabel 1 staat de arbeidskorting in 2014 voor een individu in Nederland die de AOW leeftijd nog niet heeft bereikt⁴⁶. Stel dat het inkomen van een individu in loondienst 60.000 euro bedraagt. Hij heeft dan recht op een arbeidskorting van $2.097 -/ - 4\% \times (60.000 -/ - 40.721) = 1.326$ euro. Hoeveel arbeidsinkomen iemand krijgt is afhankelijk van zijn inkomen.

Het huidige Nederlands systeem van arbeidskorting is vergelijkbaar met het systeem dat is beschreven in hoofdstuk 4. Het systeem uit hoofdstuk 4 kent een ‘phase-in’ en ‘phase-out’ regio. In de ‘phase-in’ wordt een vast percentage van het brutoarbeidsinkomen betrokken in de berekening van de arbeidskorting. Hoe hoger het brutoarbeidsinkomen hoe hoger het absolute bedrag van de arbeidskorting. Een bepaalde groep individuen krijgt de maximale arbeidskorting van 2.097 euro. Tot slot zit een groep individuen in de ‘phase-out’ regio. Voor deze groep met inkomens boven 40.721 euro neemt de arbeidskorting af.

Tabel 1.

Arbeidsinkomen meer dan	Arbeidsinkomen niet meer dan	Arbeidskorting
-	€ 8.913	1,807% x arbeidsinkomen
€ 8.913	€ 19.248	€ 161 + 18,724% x (arbeidsinkomen - € 8.913)
€ 19.248	€ 40.721	€ 2.097
€ 40.721	€ 83.971	€ 2.097 - 4% x (arbeidsinkomen - € 40.721)
€ 83.971	-	€ 367

⁴⁵ Belastingplan 2014: Wijzigingen algemene heffingskorting en arbeidskorting. Geraadpleegd via: <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/belastingplan-2014/wijzigingen-algemene-heffingskorting-en-arbeidskorting>.

⁴⁶ Tabel arbeidskorting. Geraadpleegd via: http://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/belastingdienst/prive/inkomstenbelasting/nieuw_in_2014/heffingskortingen/arbeidskorting/tabel_arbeidskorting.

Individueen in de ‘phase-in’ regio worden gestimuleerd tot arbeidsparticipatie. Het verhogen van percentages in de ‘phase-in’ heeft als gevolg dat de arbeidsparticipatie wordt gestimuleerd. Uit hoofdstuk 4 blijkt dat zo met name de groep die het gevoeligst is voor stimulerende en ontmoedigende prikkels dan wordt gestimuleerd. Het verdienen van extra inkomen heeft dan als gevolg dat de arbeidskorting toeneemt en het individu een hoger besteedbaar inkomen heeft. Het betreft individuen met een relatief laag inkomen en hun arbeidsaanbodcurve kent een stijgend verloop. Er zal meer arbeid worden aangeboden.

Een vergelijkbaar effect is te verwachten voor de groep inkomens in de regio met een inkomen tussen 19.248 en 40.471 euro zodra het maximale bedrag aan arbeidskorting wordt verhoogd. Dit effect zal echter volgens de resultaten van hoofdstuk 4 waarschijnlijk kleiner zijn. Laagopgeleiden en individuen die parttime werken worden zo geprikkeld meer aanbod aan te bieden, omdat deze groepen in de regel aan de onderkant van de inkomensverdeling zitten⁴⁷.

Voor de groep inkomens die zich in de ‘phase-out’ regio bevinden geldt dat naarmate zij meer verdienen hun arbeidskorting kleiner wordt. Een gevolg hiervan kan zijn dat zij worden ontmoedigd arbeid aan te bieden. Of zij dit daadwerkelijk doen is nog niet goed onderzocht⁴⁸.

5.3 Conclusie

Het heffen van inkomstenbelasting is inherent aan versturende effecten zoals geïllustreerd in voorgaande hoofdstukken. Belasting wordt echter onder andere geheven om inkomen te herverdelen. In de Nederlandse inkomstenbelasting is het draagkrachtbeginsel een leidend beginsel. De sterkere schouders dragen de zwaardere lasten en komen de zwakkere schouders tegemoet. Uit hoofdstuk 4 volgt dat een progressief belastingstelsel met een hogere marginale belastingdruk voor groepen werknemers minder efficiënt is dan een proportioneel belastingstelsel zoals geïllustreerd in figuur 3. Ik ben van mening dat ondanks dat zo een progressief stelsel economisch een minder efficiënt stelsel is, omdat de overheid minder belastingopbrengsten verkrijgt ten opzichte van een vergelijkbare situatie met een proportioneel belastingstelsel, het draagkrachtbeginsel gewaarborgd moet worden. In lijn met het draagkrachtbeginsel krijgen individuen die bijvoorbeeld niet in staat zijn te werken een

⁴⁷ Meyer, B. (2008). *The US earned income tax credit, its effects, and possible reforms*. IFAU, blz. 1-30.

⁴⁸ Eissa, N. and Hoynes, H. (2004). *Taxes and the labor market participation of married couples: the earned income tax credit*. *Journal of Public Economics*, 88(9), blz. 1931-1958.

subsidie, zodat zij nog inkomen hebben om te leven en deel te nemen aan de maatschappij. Zo een subsidie werkt echter de arbeidsparticipatie tegen, zoals volgt uit 4.1.2 en 4.1.3. Situaties als die uit de casus in 3.1 worden in de hand gewerkt. Wat mij betreft is het noodzakelijk te voorkomen dat groepen individuen zonder inkomen komen te zitten en ondanks dat zo een subsidie de arbeidsparticipatie ontmoedigt dient hij er wel te zijn.

Een van de onderzochte manieren om de arbeidsparticipatie te stimuleren is de aanpassing van de tariefstructuur. Uit 4.1.3 en figuur 5 blijkt echter dat hoe hoger de marginale belastingdruk hoe groter het substitutie-effect. Uit 2.1.3 en figuur 2 bleek dat gedragsreacties en in dit geval dus zo een substitutie-effect onwenselijk is voor de welvaart van de samenleving. Er lijkt sprake te zijn van een dilemma: een progressief belastingstelsel waarborgt het draagkrachtbeginsel, maar is tegelijkertijd minder efficiënt zoals uit 2.1.3, 4.1.1 en 4.1.3 volgt. In 5.1 wordt geconstateerd dat op het gebied van de stimulatie van arbeidsparticipatie er niet veel valt te winnen door het progressiever of minder progressief maken van het belastingstelsel.

De arbeidsparticipatie is voornamelijk te stimuleren door het besteedbaar inkomen van de minder draagkrachtigen te vergroten. In 4.1 bleek al dat zij daar het gevoeligst voor zijn. Stimulerende prikkels hebben de meeste invloed op deze groep. Op het moment dat een individu bijvoorbeeld fulltime werkt en een inkomen van 1.200 euro heeft terwijl de subsidie die hij krijgt zonder extra te werken 1.100 euro is zal hij minder bereid zijn te werken dan op het moment dat het verschil groter is. In 4.2 en 4.3 blijkt bovendien dat de belastingdruk vrijwel geheel bij de werknemer ligt. Een revisie van de inkomensafhankelijke arbeidskorting zoals beschreven in 5.2 speelt hier voornamelijk op in. Hierdoor wordt werken voor de minst draagkrachtigen lonender gemaakt. Zij houden een groter besteedbaar inkomen over door te werken en zullen daardoor gestimuleerd worden dit meer te doen.

Bovendien vallen de negatieve effecten die een progressief stelsel met een subsidie teweegbrengt op de arbeidsparticipatie tegen te gaan door middel van zo een inkomensafhankelijke arbeidskorting. Hierdoor zullen individuen die kunnen werken eerder geneigd zijn ook te werken. Een instrument dat belangrijke waarde kan hebben voor de stimulatie van arbeidsparticipatie.

Dit onderzoek is begonnen met de onderzoeksvraag: 'Is aanpassing van de Nederlandse fiscale wetgeving gewenst om de arbeidsparticipatie te stimuleren?'. Door vooral de groep die

het meest gevoelig is voor veranderingen in de belastingdruk te prikkelen kan de arbeidsparticipatie op een efficiënte manier worden gestimuleerd. Naar aanleiding van mijn onderzoek ben ik van mening dat aanpassing van de inkomensafhankelijke arbeidskorting of het treffen van maatregelen die een soortgelijk effect hebben op het besteedbaar inkomen efficiënte manieren zijn om de arbeidsparticipatie te stimuleren. Hiermee wordt er een deel van de versturende effecten die het heffen van belasting met zich meebrengt tegengegaan. De marginale belastingdruk wordt immers voor een deel van de werknemers verlaagd. Bovendien komt er zo meer progressie in het huidige belastingstelsel, wat bevorderlijk is voor het draagkrachtbeginsel, zonder dat het ten koste gaat van de efficiëntie.

Bibliografie

Boeken

- Frank, R. (2009). *Microeconomics and behavior*. New York: McGraw-Hill.
- Stiglitz, J. (2000). *Economics of the public sector*. New York: W.W. Norton.

Artikelen

- Babcock, L. (1997). *Labor Supply of New York City Cab Drivers: One Day at a Time*. Quarterly Journal of Economics.
- Bakker, P. (2008). *Naar een toekomst die werkt*, Advies Commissie Arbeidsparticipatie.
- Boer, J. (2013). *Sturende belastingheffer een monster?* Juridische kanttekeningen bij fiscaal instrumentalisme en ‘tax nudging’.
- Eissa, N. and Hoynes, H. (2004). *Taxes and the labor market participation of married couples: the earned income tax credit*. Journal of Public Economics, 88(9).
- Gribnau, J. (1998). *Rechtsbetrekking en rechtsbeginselen in het belastingrecht*. Kluwer.
- Gribnau, J. (2006). *Rechtsbeginselen en evaluatie van belastingwetgeving*. Kluwer.
- Gribnau, J. (2012). *Instrumentalisme en vrijheid*. NTFR.
- Macurdy, T. (1992). *Work Disincentive Effect of Taxes: A Reexamination of Some Evidence*. American Economic Association Papers and Proceedings.
- Meeles, D. (1988). *De nevendoeleinden van de belastingheffing*. Deventer: FED.
- Meyer, B. (2008). *The US earned income tax credit, its effects, and possible reforms*. IFAU.
- Mooij, R., Jacobs, B. and Folmer, C. (2006). *Vlaktaks en arbeidsparticipatie*. Den Haag: Wim Drees Stichting voor Openbare Financiën.
- Mroz, T. (1987). *The sensitivity of an Empirical Model of Married Women's Hours of Work to Economic and Statical Assumptions*. Econometria.
- Nieborg, A. (2012). *Effectief fiscaal stimuleren van binnenstedelijke herstructurering*. Vastgoedkennis.nl
- Niessen, R. (1997). *Instrumentalisme en belastingrecht*. WFR.
- Rijkers, M (2013). *De fiscale gereedchapskist: goed gereedschap?* Masterscriptie.

- Triest, R. (1990). *The effect of income taxation on labor supply in the United States*. Journal of Human Resource.
- U.S. Department of Health (1973). *Education, and Welfare, Summary Report: New Jersey Graduated Work Incentive Experiments*. Washington D.C.: Government Printing Office.
- Van den Hurk, H. *Het einde van de instrumentalisering*. Website Deloitte.
- Vereggen, C. (2013). *Fiscale stimulering van innovatie: mag het?* Masterscriptie.
- Vermeend, W (1996). *Instrumentalisering van het belastingrecht*. WFR.

Overig

- Belastingdienst.nl, (2014). Arbeidskorting. [online] Beschikbaar op: http://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/belastingdienst/prive/inkomstenbelasting/nieuw_in_2014/heffingskortingen/arbeidskorting/
- Belastingdienst.nl, (2014). Tabel arbeidskorting. [online] Beschikbaar op: http://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/belastingdienst/prive/inkomstenbelasting/nieuw_in_2014/heffingskortingen/arbeidskorting/tabel_arbeidskorting.
- Cbs.nl, (2014). CBS - Arbeidsparticipatie naar leeftijd en geslacht - Artikel. [online] Beschikbaar op: <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/arbeid-sociale-zekerheid/publicaties/arbeidsmarkt-vogelvlucht/structuur-arbeidsmarkt/2006-arbeidsmarkt-vv-participatie-art.htm>.
- Cbs.nl, (2014). CBS - Beschikbaar inkomen huishoudens daalt opnieuw - Persbericht. [online] Beschikbaar op: <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/dossiers/conjunctuur/publicaties/artikelen/archief/2014/2014-021-pb.htm>.
- Cpb.nl, (2014). Betalen voor vergrijzing | www.cpb.nl. [online] Beschikbaar op: <http://www.cpb.nl/persbericht/328834/betalen-voor-vergrijzing>.
- Nationaalkompas.nl, (2014). Vergrijzing: Wat zijn de belangrijkste verwachtingen voor de toekomst? - Nationaal Kompas Volksgezondheid. [online] Beschikbaar op: <http://www.nationaalkompas.nl/bevolking/vergrijzing/toekomst/>.
- Nicis.platform31.nl, (2014). Nicis Institute - CPB: Uit participatie-oogpunt vooral lagere inkomens arbeidskorting en fiscaal voordeel bieden. [online] Beschikbaar op:

http://nicis.platform31.nl/Wat_doen_wij/Verspreiding/Docbank/Onderwijs_Arbeidsmarkt/Arbeidsparticipatie/Laagopgeleiden/CPB_Uit_participatie_oogpunt_vooral_lager_e_inkomens_arbeidskorting_en_fiscaal_voordeel_bieden.

- Rapport algemene rekenkamer, 1999.
- Rijksoverheid.nl, (2014). Wijzigingen algemene heffingskorting en arbeidskorting | Belastingplan 2014 | Rijksoverheid.nl. [online] Beschikbaar op: <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/belastingplan-2014/wijzigingen-algemene-heffingskorting-en-arbeidskorting>.
- The Economist, (2014). The Hawthorne effect. [online] Beschikbaar op: <http://www.economist.com/node/12510632>.